

УДК 631.155 (477)

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ПІДВИЩЕНИХ РИЗИКІВ

О. М. Ільчук, аспірантка*

Досліджено складові механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України в умовах підвищених ризиків.

Державне регулювання, аграрна сфера, принципи, функції, методи, інструменти державного регулювання, ризики.

Формування необхідного рівня та умов розвитку аграрної сфери економіки України реалізується в економічній політиці держави. Останню розглядають як систему спеціально розроблених і реалізованих заходів впливу на господарські процеси, які відбуваються в національному господарстві, з метою надання їм визначеної спрямованості розвитку. Економічна політика реалізується через відповідні інструменти, використання яких спрямоване на досягнення економічною системою суспільства визначених цілей, забезпечення необхідного режиму її функціонування [6].

* Науковий керівник – доктор економічних наук А.Д. Діброва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Державне регулювання аграрної сфери в умовах підвищених ризиків розглядалося і досліджувалося у працях таких зарубіжних вчених, як У. Бек, Ю. Бригхем, Дж. Гелбрейт, П. Друкер, Н. Луман, М. Мескон, Г. Мінцберг, Ф. Найт, М. Портер, Г. Саймон, С. Янг. Питанням державного управління ризиками аграрних підприємств присвячені також наукові дослідження багатьох вітчизняних вчених, зокрема Н. І. Березанської, Р. Р. Гумерова, А. Д. Діброви, А. Б. Каменського, М. Й. Маліка, К. Л. Положенцевої, П. Т. Саблука, М. А. Латиніна, В. В. Юрчишина, О. Г. Шпикуляка та інших. Разом із тим, залишаються ще недостатньо розробленими питання посилення антиризикової спрямованості державного регулювання підприємництва в аграрному секторі.

Для обґрунтування подальших напрямів розвитку аграрної сфери України потрібна розробка принципово нових наукових засад державного регулювання в умовах підвищених ризиків, що надало б можливість здійснювати управління та регулювання у сфері державної підтримки сільськогосподарського виробництва на перспективу, оскільки на сьогодні ці напрями недосконалі.

Мета дослідження – узагальнення теоретичних аспектів державного регулювання аграрної сфери в умовах підвищених ризиків.

Виклад основного матеріалу. Україна розвивається шляхом радикальних ринкових реформ. Тому всі заходи держави з реформування аграрного сектору мають враховувати і відбуватися згідно з основними принципами ринкової економіки: «Ринок є одним з найбільших досягнень людської цивілізації. Він пройшов випробування часом і довів свою величезну життєву силу – це підтверджено світовим досвідом. Є підстава стверджувати, що новітня історія не знає жодного прикладу високо розвинутої, гнучкої, ефективно функціонуючої економіки без ринку» [5, с. 237–238]. Слід зазначити, що в чистому вигляді ринок ніколи не функціонував у жодній країні. У цьому випадку слід говорити про необхідність втручання держави в економічні процеси. Держава, здійснюючи регулювання соціально-економічних процесів, використовує систему методів, форм та інструментів, які змінюються залежно від економічних завдань, матеріальних можливостей держави, накопиченого досвіду регулювання. Історичний досвід свідчить, що спектр застосовуваних інструментів і методів державного регулювання економіки постійно розширюється.

Місією сільського господарства з давніх часів є задоволення найголовнішої потреби людства – його потреби у продовольстві. Ліквідація продовольчих ризиків суспільства історично визнана державами як перша їх функція. Сільське господарство було тією сферою, з якої розпочався науково-технічний прогрес. Тому офіційне визнання в Україні виняткової значущості й незамінності вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяльності людини і суспільства, та пріоритетності соціального розвитку села і аграрного сектору має цілком об'єктивний характер.

У чинному переліку загроз національним інтересам і національній безпеці в економічній сфері важливе місце займає критичний стан із про-

довольчим забезпеченням населення. Тому держава визначила забезпечення продовольчої безпеки своїм стратегічним пріоритетом. Відповідно до ринкового статусу України, держава декларує провідну роль підприємництва у реалізації своєї політики загалом і аграрної політики зокрема. Така увага до підприємництва об'єктивно зумовлена потенційною здатністю його до залучення інвестиційних ресурсів та інноваційного оновлення. Проте у багатьох випадках ігнорують той факт, що аграрне підприємство обтяжене подвійним ризиком, який складається із ризикового характеру і аграрного виробництва, і підприємництва (діяльність на власний ризик). Історичний досвід і сучасна практика розвинених країн світу довели, що подолання зазначеного подвійного ризику аграрного підприємництва практично неможливе без комплексних заходів з боку державного регулювання.

Управління економічними системами в умовах невизначеності і ризику є складовою частиною економічного механізму. Загальний підхід до управління системою в названих умовах полягає у:

- виявленні можливих наслідків підприємницької діяльності в умовах ризикової ситуації;
- розробці заходів, що не допускають, запобігають або зменшують розмір збитку від дії ризикових чинників і непередбачених обставин;
- виробленні такої системи господарювання, за допомогою якої можливе отримання очікуваного прибутку.

Випадковості, не залежні від волі людини, збільшують або зменшують настання ризику. Вони визначаються погодно-кліматичними умовами, соціально-демографічною ситуацією в регіоні, соціально-політичними чинниками та іншим.

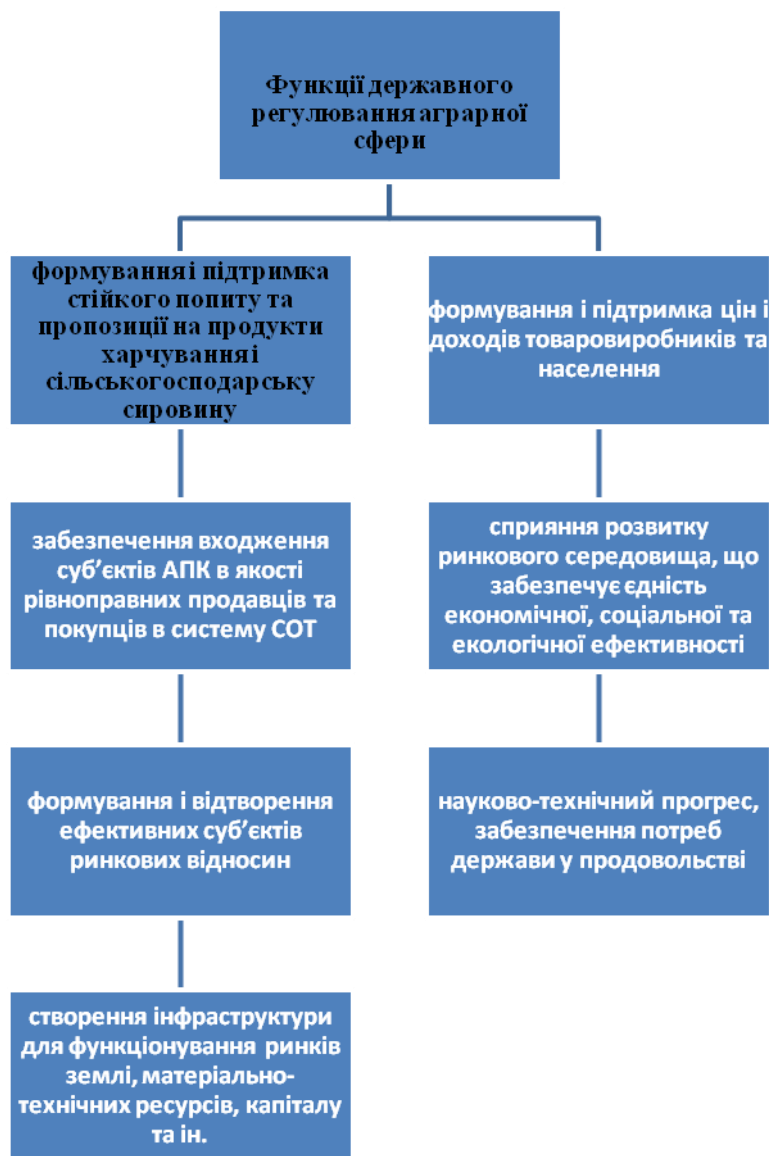
Разом із тим, економічний ризик пов'язаний з можливістю втрат унаслідок випадкового прояву об'єктивних причин і суб'єктивних рішень та дій.

Важливими теоретичними засадами практики державного регулювання є методика пізнання об'єктів майбутнього регулювання, вивчення їх внутрішньої природи, взаємозв'язків та внутрішніх суперечностей.

До напрямів державного регулювання сільського господарства слід віднести застосування і впровадження концепції державного регулювання аграрного сектору економіки на основі методів організаційно-правових засад щодо подальшого його опрацювання. Інакше неможливо відпрацювати підходи до організації сільськогосподарських ринків, розробити ефективну цінову, податкову, кредитну, інвестиційну та інші політики. А як відомо, від розвитку агропромислового комплексу залежать продовольча безпека країни і функціонування внутрішнього продовольчого ринку, забезпечення сільського населення робочими місцями та соціальна стабільність в суспільстві [4, с. 123].

Принципи державного регулювання знаходять прояв у конкретних механізмах реалізації тих чи інших функцій держави.

Узагальнюючи основні функції державного регулювання розвитку аграрного сектору, нами запропонована їх схема (див. рисунок):



Основні функції державного регулювання і підтримки аграрного сектору*

*Розроблено автором на основі: [1, 2].

Важливу роль у системі державного регулювання економіки відіграють інструменти, за допомогою яких здійснюється вплив на суб'єктів економічних відносин.

До основних інструментів державного регулювання аграрного сектору можна віднести [3, 7]:

- 1) встановлення спеціальних податкових режимів для сільськогосподарських товаровиробників;
- 2) закупівля, зберігання, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства для державних потреб;
- 3) встановлення мінімальних і максимальних цін на окремі види сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства;

- 4) тарифне і нетарифне регулювання імпорту та експорту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, підтримка експорту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства;
- 5) надання субсидій, субвенцій, гарантій і компенсацій сільськогосподарським товаровиробникам та іншим суб'єктам агропродовольчого сектору, інші форми бюджетного фінансування;
- 6) державні інвестиції;
- 7) технічні регламенти, ліцензії та інші види обмежень;
- 8) антимонопольне регулювання агропродовольчого комплексу, заходи щодо усунення адміністративних і технічних бар'єрів в агропродовольчому секторі;
- 9) програми сталого розвитку сільських територій і збереження природних ресурсів;
- 10) пряме бюджетне фінансування, співфінансування, субсидування кадрового, наукового та інформаційного забезпечення, консультаційного обслуговування суб'єктів агропродовольчого сектору;
- 11) стимулювання науково-технічного прогресу та інноваційної діяльності в агропродовольчому секторі;
- 12) інші інструменти державного регулювання, передбачені чинним законодавством України.

Необхідність державного регулювання аграрної сфери зумовлюється також і постійним підвищенням ризиків. Саме в цій сфері підприємництво бере на себе подвійний ризик – аграрний, зумовлений природно-кліматичними факторами, та підприємницький, зумовлений невизначеністю соціально-економічних та інших обставин. Для мінімізації таких подвійних ризиків система державного регулювання має передбачати створення антиризикових заходів.

Антиризикові основи державного регулювання аграрного підприємництва можна розглядати як сукупність стратегічних і тактичних заходів держави, спрямованих на забезпечення рівня прийнятності ризиків аграрного підприємництва у розрізі їх видів та узгодження всіх учасників господарських відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ми провели дослідження і дійшли висновку, що основою механізму державного регулювання аграрної сфери України в сучасних умовах господарювання повинні стати розглянуті вище базові принципи та функції, а також форми, методи і засоби державного регулювання.

Нинішній стан функціонування механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору показує, що він базується на багатьох важелях перспективного характеру. Так, Законом України “Про державну підтримку сільського господарства України”, який було ухвалено 24 червня 2004 р., № 1877-IV, визначено основи державної політики у бюджетній, кредитній, цінovій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення.

Подальші дослідження форм і методів державного регулювання розвитку аграрного сектору України будуть спрямовані на визначення напрямів удосконалення механізмів державного впливу та підвищення їх дієвості для подальшої стабілізації розвитку галузі.

Система державного регулювання аграрного підприємництва повинна поступово нарощувати свій антиризиковий потенціал шляхом запровадження відповідних стратегій, програм і стандартів. Це викликає необхідність розробляти не окремі антиризикові державні заходи в аграрному секторі економіки, а систему таких заходів, узгоджену з сукупністю чинних стратегій, програм і стандартів.

Список літератури

1. Діброва А. Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика. – К. : Формат, 2008. – С. 48–49.
2. Гумеров Р. Р. Продовольственная безопасность страны: к развитию правовых основ и экономических механизмов обеспечения / Р.Р. Гумеров // Российский экономический журнал. – 2006. – № 11–12. – С. 41–56.
3. Корецький М.Х. Державне регулювання розвитку аграрної сфери економіки України : моногр. / М.Х. Корецький. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 260 с.
4. Максименко С. Інститути та інструменти розвитку територій на шляху до європейських принципів / С. Максименко ; за ред. С. Максименка. К., 2001. – 244 с.
5. Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики) : моногр. / Т.Г. Маренич. – К. : Інститут аграрної економіки, 2005. – 454 с.
6. Мельничук Б.В. Фіксований сільгосподаток у 2007 р. / Б.В. Мельничук // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 12. – С. 80.
7. Положенцева К.Л. Методологічні основи державного регулювання агропромислового комплексу регіону / К.Л. Положенцева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/galuz/05lmaseu.pdf>

Исследованы составляющие механизма государственного регулирования развития аграрного сектора экономики Украины в условиях повышенных рисков.

Государственное регулирование, аграрная сфера, принципы, функции, методы, инструменты государственного регулирования, риски.

The components of the mechanism of state regulation of the agricultural sector of Ukraine under high risks are investigated.

Government regulation, agriculture, principles, functions, methods, and instruments of state regulation, risks.